

ADALÉKOK A II. VILÁGHÁBORÚS MAGYAR TÁBORI ÚJSÁGOKHOZ

ABOUT CAMP NEWSPAPERS DURING THE SECOND WORLD WAR

Írásomban röviden bemutatom a m. kir. honvédség második világháborús tábori újságainak sajátosságait. Az Országos Széchenyi Könyvtárban fellelhető példányok alapján ismertetem az egyes újságok jellemzőit, szerkezetüket, tartalmukat és a keletkezésük körülményeit. Visszaemlékezéseken keresztül szemléltetem a haditudósítók tábori újságokkal kapcsolatos feladatait.

In my paper I will briefly introduce the features of camp newspapers of the Hungarian Kingdom's army during the Second World War. I will present their features, structures, contents and circumstances of creation on the basis of the available copies of The National Széchenyi Library.

I will illustrate the challenges of camp newspapers as a war correspondent via reminiscences.

BEVEZETŐ

A magyar tábori újságok előzményének az 1848-1849-es szabadságharc katonai sajtóját tekinthetjük. A hadi eseményekről szóló beszámolókat, harctéri jelentéseket tartalmazó, az ellenséges propaganda ellensúlyozására és a katonák lelkesedésének fenntartására kiadott lapok jelentették a magyar katonai sajtó kezdetét. Az újság általános feltételeitől, mint a folyamatos megjelenés, nyilvánosság és az időszerű tartalom – a tábori újságok esetében – eltekinthetünk, jórészt a speciális körülmények miatt. Ezeket a tábori újságokat katonák írták katonáknak, a legtöbb ott készült a „lövészárokban” vagy legfeljebb a megszállott ellenséges terület valamelyik városában. A hátszországba, a nagyközönséghez ritkán jutottak el ezek a lapok, mert a katonák drága kincsként őrizték a példányokat. A tábori újságok teljes körű rendszerezését nehezíti, hogy csak töredékesen maradtak ránk az egyes lapok példányai.

Az újságok és köztük a tábori újságok alapvető feladata a hírek közlése, az olvasók tájékoztatása. A tábori újságok célközönsége elsősorban a fronton harcoló katonák, másodsorban a hátszország lakossága. A második világháborús tábori újságok feladatai közé tartozott a híradáson túl, a katonák szórakoztatása, a lövészárkokban töltött idő színesítése, kikapcsolódás nyújtása, ismeretterjesztés, valamint az otthonnal való kapcsolatteremtés, bajtársi üzenetek továbbítása.

A TÁBORI ÚJSÁGOK CÉLJA

A tábori újságok többnyire a fronton harcoló katonák számára készültek. Sokszor e kiadványok jelentették a katonák számára az egyetlen hírforrást. A hírek közlésén túl számos céljuk, feladatuk volt. A tábori lapok terjesztették a propagandát, lelkesítették a fáradó, családjuktól, otthonuktól távol harcoló katonákat. Szórakoztattak viccekkel, versekkel, beszámoltak a hazai sporteseményekről és összekötötték a különböző frontokon szolgáló katonákat.

A m. kir. 2. honvéd haditudósító század által szerkesztett és kiadott *Tábori Újság* az egyik legismertebb második világháborús harctéri lap. A/4-es méretben és változó, 2-4 lap terjedelemben adták ki. Tartalmát tekintve színes, változatos újság volt, igaz kevés hírt közölt a háborúról, a bel- és külpolitikai eseményekről. Szerepelt benne ismeretterjesztő cikk például a haditudósítás történetéről, továbbá bulvárhír, jó tanács a honvéd gépkocsivezetők részére, lelkesítő katona-történetek, sporthírek és kisebb rajz illusztrációk, katonadalok kottával, fejtörő képrejtvények, valamint térképek. Az újság számain látszik a gondos, precíz szerkesztés, az igyekezet, hogy olyan lapot adjanak a fronton harcoló katonák kezébe, amellyel kielégítik az igényeiket.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

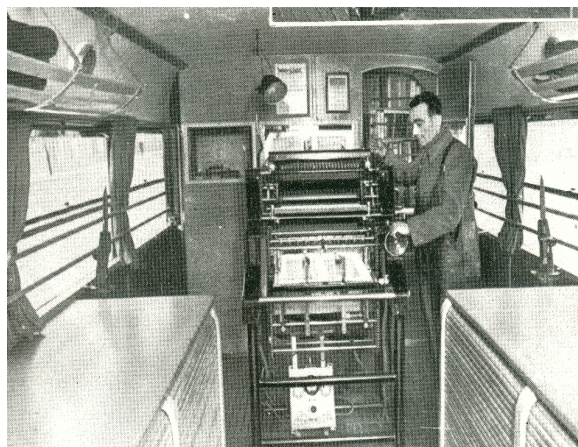
GORDA Éva

Tábortestvérség

Nagy György vezérőrnagy így mutatta be az induló Tábortestvérséget: *a magyar katonának erről a hősi példamutatásáról számol be a másodnapoként a most meginduló „TÁBORI UJSÁG”, amelynek minden hasábjából útmutatást és példát meríthet a magyar utókor. Az 1941. év keresztben hadjáratainak kisebb és nagyobb eseményei egyaránt helyet kapnak a megszálló csapatok „TÁBORI UJSÁG”-jában, amely a Ti részetekre, tájékoztatásokra és szórakoztatásokra készül .... Ha forgatójátok látnotok kell, se szerkesztő, se főmunkatárs neve nincs rajta. Azok, akik szerkesztik: névtelen, de hűséges bajtársaitok. Igazi szerkesztője azonban maga a szebb jövőért küzdő magyarság lelke, akarata, s küzdelemvállaló elszántsága, amelynek legjobb hősei Ti vagytok, messze idegenben harcoló, vagy őrálló magyar katonák, s amelynek szolgálatában állunk valamennyien, akik a becsület köntösét, – a honvédszabonyt – viseljük ezekben a sorsdöntő időkben. Főmunkatársa ennek a „TÁBORI UJSÁG”-nak: a nyíltszívű bajtársi érzés. Tiértetek, titektek íródik itt minden gondolat, tiértetek áll össze sorokba minden betű. Katona és bajtárs akar lenni e hasábjakon valamennyi írás, rajz és vonal. Buzdítás, lelkesítés, tájékoztatás, mosolyt indító derű és gondsimító biztatás ... ez a célja és kötelessége.¹*

HOGYAN KÉSZÜLT A TÁBORI UJSÁG

A haditudósítók autóbúsa

¹ Tábortestvérség I. évf. 1. szám; 1941. november 14. 1-2. oldal (m. kir. honvédszabonyt század kiadása.)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

GORDA Éva

A tábori újságok többnyire a frontvonal közelében lévő településeken vagy tábori szerkesztőségeken készültek, székhelyük az arcvonal mozgásával változott. Némelyik tábori újság fejlécén feltüntették az aktuális tábori posta számát, amely a helyszínnel együtt változott. A *Tábori Ujság* így számolt be arról, hogy hogyan készült a lap. Amikor a honvédeink kezükbe veszik a *Tábori Ujságot*, bizonyára eszükbe sem jut, hogy ez az ujság valahogyan máshogyan „csinálódik”, mint a többi ... A tábori Ujság írógépellal nyomással, vagy ha úgy tetszik nyomott írógépellal készül. Többet nem árulhatunk el róla, de azt bevallhatjuk, hogy a *Tábori Ujságnak* van a legnagyobb tudósító gárdája, mert a megszálló csapat valamennyi honvédja pennát vagy ceruzát ragadhat s megírhatja mondanivalóját. Jön is a kézirat garmadával ... A *Tábori Ujság* legfrissebb hírei azonban valósággal légből kapott hírek, ami a világért sem jelent megbízhatatlanságot, ellenkezőleg: teljes hitelességet, mert ezeket a híreket a rádióból veszik a szerkesztők. Boszorkányos gyorsaságú hírszolgálat ez, mert a Hawai mellett elsüllyesztett amerikai csatahajó felett még buborékot vet az óceán sós helye, amikor Kis Sándor vagy Nagy János honvéd a Dnyeper partján már olvashatja ezt a japán sikert.² Néhány számmal később ismét bemutatták hogyan készül az újság. „Hogy készül a *Tábori Ujság*? ... Hát ki írja? Úgyszólván minden magyar honvéd, akinek az a szerencse jutott, hogy részt vehetnek a bolszevizmus elleni végső leszámolásban. Amikor reggelként megérkezik a szerkesztőségi posta bizony magunk is elcsodálkozunk, hogy milyen sok munkatársa van ennek a kis négy oldalas lapnak. A beküldött történetek, versek, nóták és rajzok pontosan tükrözik valamennyi, orosz földön lévő honvédalakulatunk életét. ... Gondos válogatás után tehát megkezdődik a szedők munkája. Errefelé még a nyomdák sem ismernek mást, mint a cirill betűt, magyar szedőszekrényeket hoztunk tehát magunkkal. Ebből rakosgatják egymás mellé szorgalmas szedőkezek a szöveg szavait, mondatait, sorait. Lapunk rajzolója is megkapja közben a munkáját. Kijelöljük, hová milyen rajz kerül ... két másodpercenként fordulnak ki különös gépünkől a rajzos oldalak. Közben a szedők is elkészültek a munkájukkal. Következik a tördelés. A lap szerkesztője megállapítja, hogy melyik cikk hová kerüljön, milyen legyen az oldalak „tükre”... „szerkesztőségünk” létszáma nevetségesen csekély, viszont mindig megtaláljuk a módját, hogy valaki odautazzék, ahol éppen „történik valami”. Ilyenkor munkakörét bajtársa veszi át, aki szívesen megvégi a kétszeres, esetleg háromszoros munkát, mert tudja, hogy kiküldött tudósítónk biztos valami érdekes anyagot hoz magával, ha majd megtér néhánynapos, kalandos utazásáról. Az így nyersen elkészült *Tábori Ujság* ólomhasábjai ezután nyomdába mennek. Azon a gépen, ahol nem is olyan régen kommunista nyomdatermékek készültek, most a magyar honvéd számára

A Tábori Ujság nyomdagépe

² Tábori Ujság II. évf. 1. szám; 1942. január 1. 4. oldal.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

GORDA Éva

összeállított olvasnivalót termel a „csodálatos masina”. Belőle már a teljesen kész Tábori Ujságot szedik elő a hosszúkarú kirakópálcák. Ukrán munkásnők csomagolják kötegekbe a példányokat, magyar honvédek lapozzák fel az expediáló könyvünket és ennek alapján állítják össze az egyes csapattestek részére szánt küldeményeket.³ A Tábori Ujság szerkesztőségének felszereltségét így mutatták be: Van rádiónk, amellyel légből kapjuk a híreket, írógépünk, amely sokáig a nyomda szerepét is betöltötte. Ma már nyomdai betűkkel szépen kiállított ujságot adhatunk a honvédek kezébe s az írógép csak a közvetítő szerepre korlátozódik a szerkesztőség és a nyomda között. Van nyomdánk és van kis modern nyomdagépünk, amelyet itt bemutatunk. Finom, érzékeny gépezet és mozgékony is, elfér a Tábori Ujság gépkocsijának belsejében.⁴

Az újság szerkesztőiről és készülési helyéről nem sokat lehet tudni. 1942-ben a Tábori Ujságot Fehrenheit-Gruppenberg Tibor tartalékos főhadnagy szerkesztette. Ezt a halálhíréről beszámoló közleményből tudjuk. A III. évfolyam első oldalán, az addigiaktól eltérően hivatalos hadijelentéseket közöltek. A Tábori Ujság alapvetően kevés „friss” hírral szolgált. A hangsúlyt az ismeretterjesztésre, szórakoztatásra helyezték. Több alaklommal is beszámoltak az újság készüléséről, valamint röviden megemlékeztek a haditudósítás történetéről, híres haditudósítókról és az ismert tábori újságokról. A IV. évfolyamban már néhány fényképet is lekötött az újság.

A TÁBORI ÚJSÁGOK FORMÁJA, JELLEMZŐI

A *Tábori Ujság Kívánság Ujsága* szintén a haditudósító század kiadásában jelent meg, 32 oldal terjedelemben. A szerkesztőség helyét nem jelöli meg a lap, de a gondosan válogatott fotókból és a bevezetőből az feltételezhető, hogy a haditudósító század hazai laktanyájában készült. Első száma vitéz Szombathelyi Ferenc vezérezredes, a honvéd vezérkar főnöke „szózat”-ával indult, melyet a harcoló honvédekhez intézett: ... köszönjük azt a boldogságot és örömet, amivel a gondolatot fogadták. Köszönjük azt a rengeteg választ és kívánságot, ami befutott hozzánk ... eleget kell tennünk a honvédjeink kívánságának s ezzel igazi, értékes irodalmat, termékeny magyar szellemet, művészi mulattatást adhatunk a *Kívánság Ujság* hasábjain...⁵ Az újságot lapozgatva nem igen találni benne értékes irodalmat, ellenben annál több fényképet. Tartalmát tekintve néhány történet szolgáltatta az olvasnivalót, emellett idilli képeket közöltek a frontról, mosolygó katonákkal. Képet kaphatunk a kor divatjáról, valamint ismert színésznők képei szerepeltek a lapban, egy-egy honvédeknek szóló üzenettel.

A *Keleti Front* 1942-ben indult tábori újság, melyet a m. kir. 1. honvéd haditudósító század adott ki. Az A/4-es méretben megjelent lap első száma Herczeg Ferenc buzdító vezércikkével indul. Az első szám, amely igényesen, gondosan volt

Keleti Front

³ Tábori Ujság 1942. II. évf. 34. szám 3. oldal.

⁴ Tábori Ujság Kívánság Ujsága 1942. 1. szám. 23. oldal.

⁵ Tábori Ujság Kívánság Ujsága 1942. I. évf. 1. szám 2. oldal.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

GORDA Éva

megszerkesztve, összefoglalta a keleti hadjárat első évének eseményeit. Az első szám 8 oldal terjedelmű volt, melyet képek és térképek színesítettek. A későbbi számok inkább egy hamarjában kinyomtatott hírközlő kiadványhoz hasonlítanak, mint egy gondosan szerkesztett újsághoz. A második szám olyan képet fest, mint amit sebtében írtak egy írógépen, tekintet nélkül a formaiságra. A kilencedik számtól már csak egy lapos az újság, augusztus 9-e és 30-a között pedig négy oldal terjedelmű. A tábori posta számát sem tüntetik fel minden esetben. Minden szám legvégén, a jobb alsó sarokban egy-egy buzdító, lelkesítő, propaganda félmondatot találunk. Tartalmát tekintve általában buzdító vezércikkel, vagy a német főparancsnokság jelentésével indult, ezt követték a háború más frontjairól szóló rövid hírek. Különböző hasznos instrukciókat, információkat is közöltek a lap hasábjain, úgy, mint a tábori postacsomagok tartalma vagy a csomagok küldésének felfüggesztése. Ezek mellett szerepeltek még derűs katona-történetek az első világháború időszakából, valamint a pengő és a birodalmi márka átváltási táblázata.

Tombor Tibor⁶ 1942 április végén került a haditudósító századhoz. Így emlékszik erre vissza 1993-ban: *A kezdeti formások után kivittek bennünket Budatéténybe, a haditudósítók laktanyájába, a híressé vált Lanáriába. Felszereltek bennünket. A „komisz” testre szabták, felvarták rá – a zubbony jobboldali zsebe fölé – a haditudósító jelvényt. Szárnyak közül kiemelkedő kard és fáklya domborodott rajta arany- és ezüstfonálból. Kiosztották a fegyvert is, egy 7,65-ös Frommer revolvert, kilenc tölténnyel.*⁷ Tombor Tibor szerkesztette a Keleti Front első, még Budapesten készült számát, később külön tudósító volt a fronton.

A haditudósítók által a Keleti Front tábori újság előállításához is használt autóbust így mutatja be Tombor Tibor: *A hatalmas autóbusz a Lanária egyik hátsó udvarán „pihent”. A háromülékes gépkocsivezetői fülke mögött igen szépen berendezett szerkesztőségi fülke biztosította a kényelmes újságírói munkát. A kézi kis írógép mellett egy nagy írógép volt az asztalhoz rögzítve, a rotaprint nyomtatógép alumíniumlemezeinek elkészítéséhez. Nagy teljesítményű rádióvevő egészítette ki a műszaki berendezést. Ezt a fülkét lemez fal választotta el az autóbusz belsejétől, ahol a padlóhoz rögzítve, súlyponti helyen állt a legkorszerűbb Rotaprint gép, két oldalt redőnyzárás, asztallapos szekrény húzódott a papír és festékek, kellékek tárolására. Áramfejlesztő aggregátora is volt a járműnek a Rotaprint gép működéséhez. Az autóbusz 1941-ben megjárta Ukrajnát, benne szerkesztették a „Tábori Újság” című első frontújságot.*⁸ Így ír készülő tábori újságról. *Megalakult a szerkesztőség is, mely velem együtt három újságíróból állt, munkatársam volt Dr. Gerő László, a győri Nemzeti Hírlap belső munkatársa, Saád Béla, az Újnemzedék belső munkatársa, de a szerkesztőséghez tartozott Szalay Lajos is, a neves grafikus.*⁹ *Pap László műszerézmestert hívták be a Rotaprint kezelésére. A Kádártól kapott parancs értelmében piackutatást végeztem egy kis nyomda betűkészletének beszerzésére. Hosszú kutatás után az András József és Gerendás József betű- és tömöntő üzletében vásároltam meg a Vkf. 6. osztálya¹⁰ számára egy Amszt-betűtípusú nyomdát, a betűszekrényekkel, a kiszedéshez szükséges szedővasakkal, zárólapokkal s minden egyéb kellékkel, felszerelésekkel. Gondos súlymérések előzték meg a vételt, mert számolni kellett a Rotaprint géppel már megterhelt autóbusz teherbíró képességével. Arról szó sem lehetett, hogy egy villamos erővel működő, könnyű, gyors sajtógépet is vigyünk, túl nagy volt a súlya. A Tábori Újság megjelenését tehát a Rotaprint gépre és a „valahol” majd biztosító nyomdára terveztük.*¹¹

⁶ Dr. Tombor Tibor (1909-2000) jogász, író, újságíró. 1927-től a Külügyminisztériumban dolgozott. 1939-ben a Pesti Hírlap újságírói tehetségkutató versenyén a második lett, így átkerült a laphoz, ahol hamarosan a külügyi rovatot vezette 1946-ig, az újság megszűntéig. 1942 novemberéig az ukrán fronton haditudósító. Ezt követően a külügyi propagandaosztály munkatársa. 1946-tól Országgyűlési Könyvtár nemzetközi jogi szakértője, majd az Országos Műszaki Könyvtár, illetve az Országos Széchényi Könyvtár munkatársa.

⁷ Tombor Tibor: Keleti Front – Tábori Újság 129. oldal.

⁸ Uo. 131. oldal.

⁹ Egy-egy tábori újság szerkesztői stábjára 3-4 újságíró haditudósítóból állt, melyet technikai kisegítő személy és lehetőség szerint grafikus vagy fényképész egészített ki.

¹⁰ A haditudósítókkal kapcsolatos feladatok, így a haditudósító század szervezése, fejlesztése, irányítása és a haditudósítók által készített anyagok kiértékelése, feldolgozása, valamint nyilvánosságra hozatala az 1942. augusztus 1-vel megalakult vezérkari főnökség 6. osztályához került.

¹¹ Tombor Tibor: Keleti Front – Tábori Újság Uo. 133. oldal.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

GORDA Éva

A Keleti Front tábori újság 1942 őszén Nykolajevkából Harkovba települt át, ahol a német Ost-Front című tábori újságot is szerkesztették. Az út során a haditudósító század autóbúsa árokba zuhant és a lap akkori szerkesztője, Márkus Pál hadnagy életét vesztette. Így 1942 októberében ismét Tombor Tibor lett a tábori újság szerkesztője. A Harkovban töltött időre így emlékszik vissza: *a Tábori Újság szerkesztősége a Hoszpitalia ulica 22. szám alatti, egyemeletes téglaházban székel. Villanyvilágítás nem volt, a csapokból víz nem folyt. Az épen megmaradt nyomda szedőszekrényeit a nyomdászok közben rendezték. A földszinten helyeztük el a szedőtermet, Varró és Oláh birodalmát. Tétovázásra nem sok időnk maradt. Elkészítettük a legközelebbi lap tartalmi vázlatát, szétosztottam a munkát. Újságíró barátaim villámgyorsan dolgoztak, de hősi munkát végeztek a szedők is. Október 13-án látogatást tettem az „Ost-Front” szerkesztőségében, megbeszéljük a lapnyomatását. A németek hetenként kétszer jelentették meg lapjukat 20-20 000 példányban, a „Keleti Front” nyomtatása is a németeknél történt. A lap 27. száma október 20-án hagyta el a nyomdát 5000 példányban, de 23-án már megjelent a 28. szám is. Az általam szerkesztett utolsó szám, a 29., október 27-én jelent meg. A „Keleti Front” 28. számának megjelenési napján, október 23-án érkezett meg a hadseregfőparancsnoksághoz Szombathelyi távmondata, a leszerelésünket és hazaszállításunkat elrendelő parancs. Bár nagyon szerettem a Tábori Újság szerkesztését, boldogan fogadtam utódomat, Rozsnay Simon tartalékos hadnagyot, a polgári életben a „Kecskeméti Közlöny” belső munkatársát, akinek a lapot ünnepélyesen átadtam. Október 31-én érkezünk Budapestre. A Lanárián ünnepélyesen fogadtak bennünket. Leszereltünk. Leadtam Frommeromot, a tárban mind a 9 lövedék benne volt, úgy, ahogy átvettem. ... A „Keleti Front” Harkovban még egy ideig megjelent, majd a háború vihara a Tábori Újságot is elsodorta.¹²*

Kárpáti Híradó

A *Kárpáti Híradó* a m. kir. 2. honvéd haditudósító század kiadásában jelent meg 1944. második felében. Az A/4-es méretben megjelenő újság mindössze egy lapból állt és a szerkesztők szándéka szerint napilap lett volna. Hiányosan maradtak ránk a lap példányai, de feltételezhető, hogy nem jelent meg minden nap. 1944. szeptember 25-től már csak A/5-ös méretű és rossz minőségű rózsaszín vagy sárga lapra nyomtatták. Az újság hírt adott az új szirénajelzésekről, aktuális gazdasági intézkedésekről, tippeket arra vonatkozóan, hogyan lehet fenyőkéreggel megerősíteni az erődök tetejét az eső ellen, továbbá sporthírek és viccek szerepeltek az egylapos kiadványban.

A *Magyar Őrszem* 1944. november 10-én indult, szintén a haditudósító század jóvoltából. A/3-as méretben jelent meg, hetente kétszer hétfőn és csütörtökön, négy oldal terjedelemben. *„Ma indult útjára a Magyar Őrszem címmel az új tábori újság ... A Magyar Őrszem eljön hozzátok és elhozza az otthon, a feleség, a gyerek, az anya és az egész nemzet üzenetét ...”*¹³ A lelkesítő vezércikk után rövid híreket közöltek. Az írások hangsúlyát az ellenség kisebbitésére, hiányosságaira, szervezetlenségére, tehetetlenségére fektették. Az újság utolsó oldalán fél oldal terjedelemben sporthíreket és néhány sor viccet közöltek a szerkesztők.

A *Szikra* képes havi folyóirat volt, melyet a haditudósító osztály parancsnoksága adott ki, a fővárosban 1943 és 1944 között. A lap A/3-as méretben, színes borítóval, fekete-fehér oldalakkal, 18 oldal terjedelemben jelent meg. Az újságon

¹² Uo. 135-137. oldal.¹³ Magyar Őrszem 1944. november 10. I. évf. 1. szám. 3. oldal.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

GORDA Éva

erősen érződik a propaganda. Tartalma a következőképpen nézett ki. Fényképek a tábori élet mindennapjairól (menetoszlopok, bunkerek, tájképek és portrék) egy-egy mondat magyarázó szöveggel. Európai és ázsiai országok, valamint azok népességének megmutatása, akár egy úti magazinban. A kiadványt egy elbeszélés és az utolsó oldalon viccek zárták. A lap 8. számában Lukács József megemlékezik a száz éves haditudósításról. Érdekesség, hogy abban az időben minden jelentősebb katonai vagy tábori újság megemlékezett a haditudósítók munkájáról, történetéről.

A *magyar királyi 2. honvéd hadsereg Tábori Újságja* 1944-ben Pécsen jelent meg A/4-es méretben, 8 oldal terjedelemben, a m. kir. 2. honvéd hadsereg

magyar királyi 2. honvéd hadsereg Tábori Újságja

parancsnokság kiadásában. A legtöbb tábori laphoz hasonlóan ez is hiányosan maradt ránk, így nem tudni, hogy valóban megjelent-e heti rendszerességgel. Az egész lapot áthatja a katonák lelkesítése, a harcra buzdítás. Állandó rovata a „Hőseink”, ahol az egyes katonák hőstetteit adja hírül olyan címekkel, mint: *Ács István honvéd egymaga négy harckocsit lőtt ki; Sarkadi Elemér honvéd közelharcban egy orosz szakasszal; Két kifüstölt szovjet géppuskafészek egy honvéd őrmester története; Egyedül száz helyett.* A szalagcímek is a lap hangulatát erősítik: *Amíg fegyverben a hadsereg, tőlünk függ a győzelem; Meghiúsult orosz tervek; Elszánt küzdelem jutalma: a győzelem; Legyetek méltók apáitok hősiességhez, illetve Eddig 32.6 millió embert veszített a Szovjet.* Az újságot honvédek által írt buzdító katonaversek is színesítették. A fentiekén kívül más hír nem szerepelt az újságban.

Az *Őrjárat* az 1. hadsereg tábori újságja volt. 1944-ben jelent meg A/4-es méretben, 4 oldal terjedelemben németül és magyarul. Az újságban nem minden cikk szerepel mind a két nyelven, egyes cikkeket tükörfordításban közölnek, másokat nem. A magyar vagy a német nyelvű cikket nem feltétlenül követi a párja, esetenként a fordítás közé más rövidebb közlést iktattak. Érdekesség, hogy minden írás más betűtípussal vagy betűformával szerepelt (kisebb, nagyobb, dőlt, félkövér). Ennyiféle betűtípus szerepeltetése 4 oldalon, azt feltételezi, hogy egy jól felszerelt nyomdában készült a lap, gondos szedő munkával, ellentétben a többi tábori újsággal. Az utolsó oldal *Ne vessünk* című rovata alatt olvasható, hogy kik felelnek az újságért. *„Felelős: A m. kir. 2 honvéd haditudósító század parancsnoka. Verantwortlich für den deutschen Teil Lt. Treffz-Eichhöfer FPNr. 15257.”*¹⁴ Az újságban kevés valódi hírértékkel bíró írás szerepel. Olvashatunk az új hadseregparancsnok kinevezéséről, Gerhart Hauptmann Brend Rózsa című drámájának bemutatójáról és az író

¹⁴ Friederich Treffz-Eichhöfer német haditudósító volt, aki számos fronton megfordult.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

GORDA Éva

Örjárat – Stosstrupp

munkásságáról, textilcsomag adományról, valamint az emelkedő házasságkötések számáról a fővárosban, végül pedig német haditudósítók (Wilhelm Felber és Helmut Carl) írásait egy-egy honvéd hőstettéről. Megemlékeztek továbbá három magyar haditudósító munkájáról is. „A magyar haditudósítók nem első ízben vesznek részt német bajtársaik oldalán a harcok megörökítésében, propaganda-munkában s személyes barátságuk már eddig is több szép kitüntetést eredményezett számukra. Legutóbb az egyik közös vállalkozásban különösen kitűntette magát Tury-turgonyi András hadnagy, sajtótudósító, Göbel József hadnagy, a bomlasztó-raj parancsnoka és Schuchmann Kornél szko. Mindhármukat a II. o. német Vaskereszttel tüntették ki.”¹⁵

A Fényszórá a m. kir. „B” székely honvéd gyalogsági tábor újságja volt. Az első lapon feltűntették „Eng. M. Kir. Szé. hvéd pság 1314/kt.-1944.” Az iskolaújság jellegű lap Sepsiszentgyörgyön jelent meg A/4-es méretben 4 oldal terjedelemben. Olvashatunk benne a székely fiúgyermek katonás nevelésének kérdéseiről, elbeszéléseket hős magyar katonákról, valamint a napi élethez kapcsolódó eseményekről.

Bajtárs/Kamerad Deutsch-Ungarische Soldatenzeitung. Magyar–német katonaujság. 1944-ben adták ki Budapesten, dátum nélkül. Nem ismert, hogy milyen időközönként jelent meg. A lap a magyar–német katonabarátság propagandáját erősíti. Az első szám címlapján magyar és német katonákat látunk jókedvűen sétálni a parlament előtt. Az újságban minden tükörfordításban szerepel, még a képaláírások is. A szerkesztőség így mutatja be az újságot: *Kamerad – Bajtárs! ...Új katonaujság jelentkezik előtted, Bajtárs és címeiben magyarul, németül a Te nevedet hordja. Lapunk célját és lényegét jelzi. Ez ment fel bennünket attól, hogy beköszöntőül hosszú magyarázkodásba kezdjünk. Katonás rövidséggel szólva ezt akarjuk: 1. örömet, színt és érdekességet hozni szabadidőtökbe, 2. keményíteni a magyar–német barátságot, 3. írásban és képből beszámolni katonáink szabadidő harcairól. Legtöbb közleményünk magyarul és németül jelenik meg, hogy honvédeinknek és német katonának egyformán kijusson a szórakozásból. Végül még egy kérés. Küldjétek minél több cikket, képet, verset. Azt szeretnénk, ha Ti munkátokkal is színesebbé tehetnétek a lapot.*¹⁶ A felhívás ellenére nem igen találkozni a lapban katonák által beküldött írással vagy verssel. Döntően német vagy magyar haditudósítók beszámolóit szerepelnek arról, hogy milyen nagyszerűen együttműködnek a német és magyar katonák, vagy német haditudósítók írnak a honvédek hőstetteiről, illetve fordítva. Az újság 3-6. oldalán általában a német–magyar barátságot és hasonlóságot különböző megközelítéséből taglaló írás szerepelt. Például németül bemutatták az Alföldet, az ott élő embereket és szokásokat, ezzel párhuzamosan magyarul lehetett olvasni a német tájegységek és az ott élők leírását. A haditechnikai rovatban a német katonai vívmányok mellett magyar haditechnikai sikerekről is beszámoltak. A *Magyar haditechnikusok világhírű találmányai* cím alatt többek között a Kovács-rohamcsónakról olvashatunk.

¹⁵ Örjárat, 1944. október, 20. szám, 3. oldal.

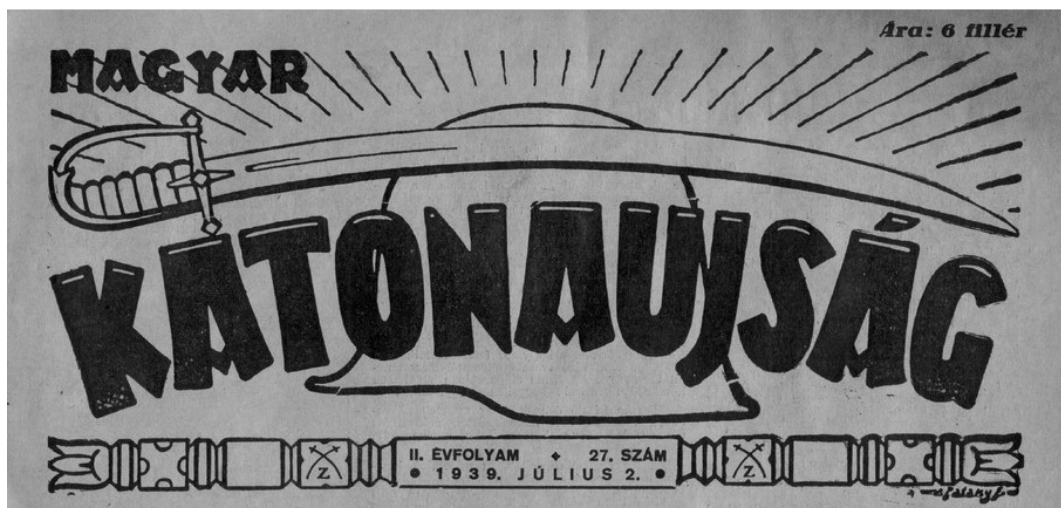
¹⁶ Bajtárs; 1944. 1. évf. 1. szám. 3. oldal.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

GORDA Éva

A *Magyar Katonaujság* 1938. október 1-én indult hetilap volt. Az újság céljairól így írnak: Az a célja, hogy tájékoztató, felvilágosító és nemesen szórakoztató közleményekkel támogassa a magyar katonai nevelés, kiképzés és nemzetvédelem munkáját.¹⁷ Később kibővítették az újság célközönségét. „...október 1-én megindult a „MAGYAR KATONAUJSÁG”. Bár eredeti – s továbbra is fennálló – célja szerint elsősorban a honvédségnek szól, már az első száma is felkeltette széles körök figyelmét ... ez a lap a tiétek, az elsőtől az utolsó betűjéig. De egyben minden igaz magyar emberé is, hiszen katonanép vagyunk.”¹⁸ Ebből is látszik, hogy az újságot eredetileg a katonák számára készítették, de a polgári lakosság között is terjesztették. A lap egyik fő témája a történelmi múlt dicsőségeinek hangsúlyozása és a trianoni békeszerződés következtében hazánkat ért gazdasági, földrajzi, szociális, és egyéb veszteség. A *Honvédelmi emlékeztető*¹⁹ egy állandó rovata volt a lapnak, amelyben hangsúlyozták, hogy mindenki kötelessége, hogy katonának jelentkezzen.

Magyar Katonaujság

A mondanivalót kiegészítették olyan történetekkel, mint például Kis József megölte magát, amiért nem lehetett vagy nem volt alkalmas katonának. Másik állandó rovat volt a *Mi történt az elmúlt héten*, melyben összefoglalták a legfontosabb fronteseményeket, bel- és külpolitikai fejleményeket. A lapban helyet kaptak még hadtörténelem, hadtudomány és a harcászat témakörében készült írások. Bemutatták a haditudósítók munkáját és ismertettek néhány korábbi tábori újságot. 1942-ben már csitult a lap harcias szelleme és az oldalakat többségében versekkel, nótákkal, novellákkal, humorral és sporthírekkel töltötték meg. 1943-ban az újság rendszeresen mellékletet is adott ki, amely a front mindennapjait mutatta be képeken és az egyes katonák hőstettéről szóló írások szerepeltek benne. 1944-től 8-ról 6 oldal terjedelembre korlátozódott az újság. A *Mi történt az elmúlt héten* című rovaton kívül – ami néhány sorra csökkent a korábbi oldalas terjedelemben képest – gyakorlatilag mindenféle hír eltűnt belőle.

A *Képes Tábori Ujság* a Magyar Katonaujság melléklete volt. A m. kir. honvéd haditudósító alakulatok parancsnoksága adta ki. 1942 és 1944 között heti rendszerességgel megjelenő képes magazin volt. Tartalmát képes tudósítások és magyarázó szöveggel ellátott képek tették ki, olvasnivaló kevés akadt benne. Mai értelmezés szerint képes „bulvár” újságnak is tekinthetnénk. A katonai „csendéletképek” mellett balerinákról, filmszínésznőkről készült fényképek voltak benne zömmel.

¹⁷ Magyar Katonaujság, 1938. 1. évf. 1. szám. 1. oldal.

¹⁸ Magyar Katonaujság, 1938; 1. évf. 2. szám. 1. oldal.

¹⁹ Később Nemzetvédelmi Emlékeztetőre változott a rovat címe.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

GORDA Éva

A *Honvéd*, „A magyar katona harctéri tudósítója” alcímmel 1944. december 1-n jelent meg, A/4-es méretben, egy lap terjedelemben, kiadó vagy keletkezési hely megjelölése nélkül. Az első szám a főváros kritikus helyzetét taglalta, valamint a külföldi, főleg angol sajtóban megjelenő híreket kommentálta és cáfolta. December 6-tól *Harcos Honvéd* címen, „*Honvédek harctéri tudósítója*” alcímmel jelent meg az újság, A/3-as méretben és heti három alkalommal, de továbbra is csak két oldalon. A névváltozást így indokolták: *Honvédek, vigyázzatok! ... áruló jár soraitok között! A szovjet, lapunk címével visszaélve, hazugságoktól hemzsegő, magyar nyelven nyomtatott úgynevezett „honved” újságot dobál le repülőgépeiről a mi vonalaink között, hogy ezzel az átlátszó csalással megtévesszen egyeseket*²⁰. A lap néhány szűk mondatban hírt adott a magyarországi és külföldi hadieseményekről, továbbá elrettentő képet festett a szovjetekről, végül pár sor viccel zárult az újság. Meg kell említeni, hogy az eddig bemutatott lapokhoz képest ebben az újságban halványan kirajzolódnak a háború szörnyűségei is, a képeken már nem csak mosolygó katonákat látni.

A *Honvéd Újság*, „A hazáért mindhalálig alcímmel” 1944-ben indult, a „Hds. Pság. 12.670/Hds. 44. XII. 2. rendelete alapján.” Az újságban szűkszavú írások jelentek meg 4 oldalon. A hadsereg hősei rovatban olvashatunk az egyes katonák hőstettéről olyan címekkel, mint *Harminc bolsevistát semmisített meg Csepregi Imre hadnagy, Négy orosz páncélost semmisített meg Szabó Ferenc őrvezető, vagy Egy bátor tizedes három hőstette*. (A három történetet mindössze tizenegy rövid mondatban ismertették.) Terjedelmesen olvashatunk viszont arról, hogy a németek minden arcvonalszakaszon áttörtek és átvették a kezdeményezést, erőre kaptak, továbbá kitüntetésekről és előléptetésekről adott hírt a lap.

Tábori híradó

A *Tábori Híradó* 1940-ben jelent meg, A/4-es méretben, fekete-fehérben és színes fejléccel, terjedelme egy és nyolc oldal között változott. A *TÁBORI HIRADÓT* a dd. parság. irányításával HEGEDŰS ALAJOS GYULA tart. karp. őrmester szerkeszti. – Szerkesztőség és kiadó hivatal Bp. Kapisztrán tér 2. Nádor laktanya.²¹ Az újság beszámolt a jelentősebb hadi- és külpolitikai eseményekről, a dandár kitüntetettjeiről. Tájékoztató cikkeket közölt Clausewitz munkásságával kapcsolatban, a háborúban alkalmazott baktériumokról és azok hatásáról, valamint a lovasság történetéről és megemlékezett a przemysli tábori újságról és más jeles évfordulókról.

A *Donparti Járőr* a kanizsai honvédek tábori újságja volt. „November közepe óta minden héten egyszer egy írógépbetűs, tábori sokszorosítású újság érkezik a Zalai Közlöny szerkesztőségébe. *Donparti Járőr* az újság címe, négy oldalon jelenik meg, az első szám kelte 1942 november 7. Önmaga így jelölt meg a 2000 kilométer messzeségből érkező magyar újság kilétét: „a Nagycsalád tábori újságja” A 82 éve Órtálló Zalai Közlöny, az itthoni nagycsalád újságja tisztelegve áll meg a donmenti vérzivatarok közepette született testvére, a külalakjában tábori szürke betűk előtt. Eddig

²⁰ *Harcos Honvéd*; 1944. december 6. 1. oldal.

²¹ *Tábori Híradó* 1940. 4. szám. 7. oldal.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

GORDA Éva

csak a Zalai Közlöny üzent a frontra egyre hosszabb hasábokon, most pedig a front üzen haza minden héten. A front üzenete ez a kis tábori újság széles e világnak: - a magyar gondolat nem hal meg és nem pihen soha. A Donparti Járőr címlapján őrtálló magyar honvéd néz szemben a sűvöltő hófergeteggel. Egyszerű rajz, pár vonal csupán, Olyan egyszerű, mint a kis frontujság minden szava. Csak kevés példányban készülhet, de az a kevés kézzől kézre jár, fedezékről fedezékre, állásból állásba vándorol végig a Don mentén, ahol a Nagycsalád Őrzi, védelmezi a magyar jövőt.²² A Harcterek eseményei rovat röviden összefoglalta a háború legfontosabb híreit, egy-egy tömör mondatban, Afrikától Leningrádig, Burmától Londonig. A Hazai hírek rovatában legtöbb hír a front felé irányuló postaforgalomra vonatkozott, valamint a hadisegélyezésre vonatkozó rendelkezésekkel és a szabadságokkal volt kapcsolatos. A Nagycsalád kis hírei cím alatt többek között a tábori pékségről és Almády István festőművész, tüzér tizedesről lehetett olvasni, aki szabad óráiban nagyszerű frontképeket festett. „A mi hőseink rovatban Ilyen híreket olvasunk: Pídmányicki István honvéd, mesteri lövés, kimagasló bátorsággal vett részt egy orosz támadás visszaverésében, ami után golyószórója előtt 35 bolshevik! holttestét számoltak meg. Kisezüstöt kapott. Berke János honvéd 1942. november 18-án önként jelentkezett egy feladatra, ami mindenki véleménye szerint biztos halállal járt. A lehetetlennek látszó feladatot megoldotta, átkúszott a legnagyobb tűzben egy ellenséges aknazáron s megteremtette a németekkel az összeköttetést és élve került vissza.”²³ A Jó tudni rovat a frontélet ezerjő-tanácsait tartalmazta. A front derűje nagyrészt foglalt el a Donparti Járőr minden számában A Nevető Don-part rovatcím alatt, ezen felül rejtvény-rovata és vicc pályázata is volt a lapnak, a megfejtőknek cigaretta volt a jutalma.

Magyar Futár

A tábori újságok mellett érdemes megemlíteni Rajniss Ferenc lapját, a *Magyar Futárt*, amely 1941 és 1944 között 24 oldalon megjelenő budapesti szélsőjobboldali hetilap volt. Érdekessége a lapnak, hogy a hadsereg haditudósítóin kívül a leghosszabb ideig ennek a lapnak voltak saját kiküldött riporterei a fronton.²⁴ 1942. augusztus 12-i szám címlapképének címe: *A honvéd szakaszvezető kitéssékeli a vörös katonát harckocsijából.*

A kép alatt zárójelben ez áll: A Magyar Futár harctéri tudósítójától. A lap zömét a háború szinte minden frontjáról származó beszámolók tették ki, amelyet gazdag képanyag egészített ki. A képeket nagyrészt vélhetően a németektől vette át. Kevés kivételtől eltekintve a képeken nem volt sem a hely, sem a készítő feltüntetve. 1941. július 17-i szám címlapjának bal alsó sarkában fel van tüntetve a fényképész is „Ht. Szd. D. Isoz felv”. Az ő felvételei mellett még Jánosffy Endre képeit és Varsányi Ferenc²⁵ rajzait lehet látni az újságban. A *Hétről hétre* állandó rovata volt a lapnak,

²² Zalai Közlöny 1942. december 24. 6. oldal.

²³ Uo. 7. oldal.

²⁴ A haditudósítói szervezet kiépítésére a szovjetunió elleni háború megindításakor került sor. A második világháború alatt a magyar haditudósítók a hadsereg szervezetébe integrálva, katona haditudósítóként látták el feladatukat. 1941-ben és 1942 első felében, a haditudósító osztály teljes kiépüléséig még a Magyar Filmroda és az egyes újságok is küldhettek riportereket a frontra.

²⁵ Hont-Varsányi Ferenc vezérkari százados, grafikus, illusztrátor. Rajzai a Magyar Értőben is megjelentek.

ahol a külpolitikai eseményekről számolt be. Maga Rajniss Ferenc is rendszeresen írt hosszabb, rövidebb cikkeket a háborúról, valamint a *Hadjelentések, csaták és új fordulatok* című, szintén állandó rovatot is ő írta. Az újság rendszeresen közzétette a haditudósító század tagjainak beszámolóját egy-egy csatáról, hadieseményről.

BEFEJEZÉS

A második világháborúban a különböző arcvonalakon szolgáló magyar katonák a központi lapok mellett szép számmal hívtak életre a szűkebb környezetüknek szóló, de a nagyvilág híreiről is tudósító újságokat. A második világháború alatt megjelent magyar tábori lapok pontos számát csak megbecsülni tudjuk, hiszen a sokszor harci körülmények között írott, szerkesztett és nyomtatott, időszakosan megjelenő kiadványok szórvány- és sorozatpéldányaiból feltételezhetően jóval több található még feltáratlanul közgyűjteményeinkben, magánszemélyeknél, mint amelyről tudomásunk van. Tombor Tibor a Keleti Front példányai tekintetében ezt mondja: *Annak igazolására, hogy e kiadvány milyen ritka, utalok arra, hogy az Országos Széchényi Könyvtárban az 1942 novemberéig megjelent 32 számból csak 12 van állományban, a Hadtörténeti Múzeum Könyvtárában 9 lappéldány, birtokomban pedig 5. A Tábori Újság távol a hazától, mindössze 5000 példányban jelent meg, a főparancsnokság osztotta szét a három hadtest között, s küldött belőle példányokat Budapestre. Tombor Tibor visszaemlékezése szerint az 1943. évi visszavonulás során a lap sok példánya elpusztulhatott, itthon pedig a megmaradt példányok zömét a felszabadulás után bezúzták, mert „a fasiszta, szovjetellenes és antidemokratikus” sajtótermékek egyik jegyzékén²⁶ szerepelt, beszolgáltatási kötelezettség alá esett, megőrzése felette veszélyes volt.²⁷*

A tábori újságokat nem csak a frontvonalon osztották szét a különböző parancsnokságok között, hanem mint ahogy a Donparti Járőr vagy a Keleti Front esete is mutatja, néhány példányt haza is küldtek a lapokból. Ezzel párhuzamosan a fronton harcoló katonák részére is küldtek újságokat. Ezt támasztja alá az 1944. július 28-i vezérkari jelentés egyik pontja is: *III./ vasúti szállítások 2./ Propaganda és sajtótermékek kiszállítása. Az 1. hds. ala-ai részére a barna szab. vonattal hetenként kb. 3 t. Képes táb. újság, Szikra, Bajtárs-Kamerad stb. című sajtótermék kerül kiszállításra a 2. haditudósító szd. címére Máramarosszigetre.²⁸*

Ezeknek a tábori újságoknak nem az volt a céljuk, mint a nagyközönségnek szánt lapoknak. Nem is várhatunk el tőlük olyan minőséget. Azonban elmondható róluk, hogy a funkciójukat maradéktalanul betöltötték. Magyar szóval informálták a katonákat, humorukkal feledtették a borzalmakat, megpróbáltatásokat, csökkentették a tétlenség érzését, közelebb hozták az otthon melegét és nem utolsósorban némi propagandával lelkesítették a harcolókat.

A fentiekből jól látszik, hogy a haditudósítók feladata közé tartozott többek között a tábori újságok és kiadványok szerkesztése és előállítás. A korabeli sajtótermékeket átlapozva elmondható, hogy a haditudósítás történetéről, az elődökről szinte minden jelentősebb, nagyobb hazai vagy harctéri lap megemlékezett, ugyanúgy, mint a szabadságharc és az első világháború neves tábori újságairól. A korabeli katonai sajtó visszatükrözi a kor katonai és politikai eseményeit, ezáltal képet kapunk arról, hogy mi foglalkoztatta a katonákat, árnyaltabb képet kapunk a honvédek frontéletéről. Az újságokban megjelenő humor feledtette néhány percre a háború szörnyűségeit. A tábori lapok végéről nem hiányzott a bakahumor, a derút keltő karikatúrák. A derút keltő sorok, a lövészárkokban született katonahumor ma is mosolyt csal az olvasó arcára.

Kulcsszavak: haditudósító, tábori újság, sajtó, második világháború

Keywords: war correspondent, camp newspapers, press, 2nd world war

²⁶ 530/1945. M. E. számú rendelet a fasiszta szellemű és szovjetellenes sajtótermékek megsemmisítéséről

²⁷ Tombor Tibor: Keleti Front – Tábori Újság 128. oldal.

²⁸ Garay vk. őrnagy tájékoztatója a m. kir. honvéd vezérkar főnökének, 1944. július 28. 3. oldal. (Hadtörténeti Intézet és Múzeum, Levéltár)

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

Budapest, 2011.
4. évfolyam 4. szám

GORDA Éva

FELHASZNÁLT IRODALOM

- ~bt: *Hetilapot indított a Don-parton harcoló kanizsai család*; Lapszemle a DONPARTI JÁRŐR eddig megjelent számaiból; In. Zalai szemle 1942. december 24. 82. évf. 291. szám. 6. oldal. <http://folyoiratok.nagykar.hu/keptar/5288/41764/reszletek.html>
Letöltés ideje: 2011. október 15.
- ~ Tombor Tibor: „*Keleti Front – Táborig Újság*” Adalékok a doni 2. honvéd hadsereg lapjának történetéhez, 1942-1943.; =Hadtörténelmi Közlemények 1993. 106. évf. 2.sz.pp. 128- 137.
- ~ Stremelné Balogh Ilona(2009.): *Történelem és fotográfia*, Budapest; Osiris Kiadó; ISBN 978 963 276 018 6

FELHASZNÁLT FOLYÓIRATOK

- ~ A Táborig Újság Kívánság Újsága (1942.)
- ~ Bajtárs-Kamerad (1944.)
- ~ Fényszóró (1944.)
- ~ Honvéd (Harcos Honvéd) (1944.)
- ~ Honvéd Újság (1944.)
- ~ Kárpáti Híradó (1944.)
- ~ Keleti Front (1942.)
- ~ Képes Táborig Újság (1942-1944.)
- ~ Magyar Futár (1941-1944.)
- ~ Magyar Katonaujság (1938-1944.)
- ~ Magyar királyi 2. honvéd hadsereg táborig ujságja (1944.)
- ~ Magyar Őrszem (1944.)
- ~ Őrjárat-Stosstrupp (1944.)
- ~ Szikra (1943-1944.)
- ~ Táborig Híradó (1940-1941.)
- ~ Táborig Újság (1941-1944.)